

Sygn. akt I CSK 535/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lipca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Jan Górowski

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości "T." S.A. w upadłości
likwidacyjnej w B.

przeciwko P. Bankowi Spółdzielczemu w S., Oddział w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 lipca 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 25 kwietnia 2013 r.

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej
na rzecz strony powodowej kwotę 5.400 (pięć tysięcy
czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód Syndyk Masy Upadłości „T.” S.A. w upadłości z siedzibą w B. domagał się zasądzenia od pozwanego P. Banku Spółdzielczego w S. kwoty 340.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 27 kwietnia 2010 r. tytułem zwrotu wpłat dokonanych na udziały obowiązkowe i ponadobowiązkowe.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa, powołując się na zarzut potrącenia własnej wierzytelności z wierzytelnością objętą żądaniem pozwu.

Sąd Okręgowy w R. wyrokiem z dnia 12 października 2012 r. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 27 kwietnia 2010 r., oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Spółka „T.”, przystępując w grudniu 2008 r. do pozwanego jako spółdzielni, wpłaciła kwotę 2.000 zł na udziały obowiązkowe oraz kwotę 338.000 zł na udziały nadobowiązkowe, zaś wypowiadając w dniu 30 września 2009 r. członkostwo w pozwanym banku ze skutkiem na dzień 30 grudnia 2009 r., zgłosiła żądanie zwrotu wpłat dokonanych na te udziały. W dniu 30 listopada 2009 r. ogłoszono upadłość likwidacyjną spółki „T.” Pozwany zgłosił do masy upadłości wierzytelności w łącznej kwocie 5.324.226,14 zł, przysługujące mu – bezspornie - na podstawie zawartych z nim umów kredytu, po czym w dniu 27 kwietnia 2010 r. złożył oświadczenie o ich potrąceniu z wierzytelnościami upadłego, wynikającymi z obowiązku zwrotu wpłat na udziały; oświadczenie to zostało uznane w postępowaniu upadłościowym za bezskuteczne. W dniu 26 marca 2010 r. Zebranie Przedstawicieli pozwanego Banku zatwierdziło sprawozdanie finansowe za 2009 r. Pozwany w dniu 25 czerwca 2012 r. złożył kolejne oświadczenie o potrąceniu wierzytelności z tytułu udzielonych upadłemu kredytów, obejmujące kwotę 4.754.344,70 zł.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny, Sąd Okręgowy wskazał, że uznanie w postępowaniu upadłościowym oświadczenia o potrąceniu za bezskuteczne nie wyłącza możliwości dochodzenia wierzytelności objętej tym oświadczeniem w innym postępowaniu; skuteczność potrącenia wierzytelności upadłego

z wierzytelnością wierzyciela podlega jednak w dalszym ciągu ocenie przez pryzmat przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego. Potrącenie takie - zgodnie z art. 93 ust. 1 powołanej regulacji - jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości. Oświadczenie o dokonaniu potrącenia, złożone przez pozwanego w dniu 27 kwietnia 2010 r., wywarło skutek tylko w odniesieniu do wierzytelności z tytułu obowiązku zwrotu wpłat dokonanych na udziały ponadobowiązkowe; wierzytelność ta - w świetle art. 21 Prawa spółdzielczego - powstała bowiem z chwilą zgłoszenia żądania w tym przedmiocie, co nastąpiło przed ogłoszeniem upadłości spółki „T.” Umorzeniu wskutek potrącenia nie uległa natomiast wierzytelność związana z udziałami obowiązkowymi; powstała ona wraz z ustaniem członkostwa wymienionej spółki w pozwanym Banku, a więc po ogłoszeniu jej upadłości. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał powództwo za usprawiedliwione jedynie w zakresie żądania zwrotu wpłat dokonanych na udziały obowiązkowe.

Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu apelacji obu stron, wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił wyrok Sądu Okręgowego w części oddalającej powództwo i zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 338.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 27 kwietnia 2010 r., oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach procesu za obie instancje.

Sąd Apelacyjny, aprobuując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku, dokonał ich odmiennej oceny prawnej. Zauważył, że - zgodnie z art. 95 Prawa upadłościowego i naprawczego - potrącenie nie jest dopuszczalne, jeżeli wierzyciel stał się dłużnikiem upadłego po dniu ogłoszenia upadłości. Analizując treść art. 21, art. 26 i art. 27 Prawa spółdzielczego oraz zbieżnych z tymi unormowaniami postanowień statutu pozwanego, stwierdził, że sytuacja taka wystąpiła w konkretnym stanie faktycznym. Uznał przy tym, że roszczenia o zwrot wpłat dokonanych zarówno na udziały obowiązkowe jak i nadobowiązkowe powstają - w zasadzie - z chwilą zatwierdzenia sprawozdania finansowego za rok, w którym członek wystąpił z żądaniem; przed dokonaniem zatwierdzenia istnieje jedynie ekspektatywa tych wierzytelności. Skoro Zebranie Przedstawicieli pozwanego Banku zatwierdziło sprawozdanie finansowe za rok 2009 w dniu 26 marca 2010 r., to warunek dopuszczalności potrącenia,

przewidziany w art. 95 Prawa upadłościowego, nie został spełniony, a tym samym powództwo zasługuje na uwzględnienie w całości.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia i wydanie rozstrzygnięcia oddalającego powództwo.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzucił błędną wykładnię art. 21, art. 26 § 1 i art. 27 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r.- Prawo spółdzielcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 ze zm.; dalej: „Pr. spółdz.”) oraz art. 93 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r.- Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm.; dalej: „u.p.u.n.”), a także niewłaściwe zastosowanie art. 353 § 1, art. 89 i art. 90 k.c. oraz art. 93 ust. 1 i art. 95 u.p.u.n.

Drugą podstawę kasacyjną skarżący wypełnił zarzutami naruszenia art. 386 §1, art. 385 i art. 98 § 1 k.p.c.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o jej oddalenie i zasądzenie na jego rzecz od pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadniczy spór między stronami ogniskował się wokół tego, czy pozwany Bank stał się dłużnikiem spółki „T.” po dniu ogłoszeniu jej upadłości, a tym samym, czy złożone przez niego oświadczenie o potrąceniu było - w świetle art. 95 u.p.u.n. - skuteczne. Rozstrzygnięcie tej kwestii wymaga udzielenia odpowiedzi na pytanie, w jakiej chwili dochodzi do powstania wierzytelności o wypłatę równowartości tzw. obowiązkowych oraz ponadobowiązkowych udziałów członkowskich w spółdzielni.

W judykaturze tak ujęte zagadnienie prawne nie zostało wprost przesądzone. Podejmowany był natomiast problem wymagalności roszczeń o zwrot równowartości wpłat dokonanych na udziały. W orzecznictwie Sądu Najwyższego pojawiły się stanowiska łączące wymagalność tych roszczeń z ustaniem członkostwa w spółdzielni (zob. postanowienie z dnia 26 marca 1998 r., I CKN 227/97 (OSNC 1998, nr 11, poz. 179) albo ze złożeniem spółdzielni oświadczenia zawierającego stosowne żądanie (zob. postanowienie z dnia 10 marca 2006 r.,

IV CSK 97/05, nie publ.). W świetle tych wypowiedzi można byłoby uznać, że zatwierdzenie sprawozdania finansowego właściwego organu spółdzielni, wymagane w art. 21 i 26 § 1 Pr. spółdz., nie ma znaczenia dla powstania roszczeń o zwrot równowartości udziałów obowiązkowych i nadobowiązkowych.

Trzeba jednak zauważyć, że w tym drugim orzeczeniu Sąd Najwyższy jednocześnie zauważył, iż z chwilą dokonania wpłat na udziały uprawnienie do żądania ich zwrotu ma charakter warunkowy i może przekształcić się w roszczenie bezwarunkowe, jeżeli zostaną spełnione określone warunki. Pogląd ten - w ocenie składu orzekającego - należy uznać za trafny. Nawiązuje on do - aprobowanej w doktrynie i orzecznictwie - koncepcji tzw. ekspektatywy wierzytelności, a więc wierzytelności, u których podłoża leży tylko częściowo zrealizowany stan faktyczny uzasadniający ich powstanie. Skoro zatem udziały członka spółdzielni mogą być przeznaczone na pokrycie strat spółdzielni (art. 19 § 2 Pr. spółdz.), to przed podjęciem decyzji o sposobie pokrycia strat i zatwierdzeniem sprawozdania finansowego nie powstaje jeszcze w pełni ukształtowane roszczenie o wypłatę równowartości udziałów, lecz jedynie jego załączek (ekspektatywa). Można przyjąć, że z takiego właśnie - prawidłowego - założenia wyszedł Sąd Najwyższy, stwierdzając w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 czerwca 2007 r., V CSK 196/07 (OSNC-ZD 2008, nr 2, poz. 39), że termin wymagalności świadczenia obejmującego zwrot równowartości udziałów określa statut, jednak nie może być on wcześniejszy od chwili zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego za rok, w którym członek wystąpił z żądaniem, o ile jego udziały nie zostały przeznaczone na pokrycie strat spółdzielni. Również w uzasadnieniu uchwały z dnia 15 marca 1995 r., III CZP 26/95 (OSNC 1996, nr 6, poz. 95) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zobowiązanie spółdzielni (obejmujące zwrot równowartości udziałów) powstaje z chwilą określoną w statucie.

Wszystkie zarzuty podniesione przez skarżącego w ramach podstawy kasacyjnej naruszenia prawa materialnego oparte zostały na odmiennym - wadliwym - zapatrywaniu, łączącym powstanie spornych roszczeń z chwilą wniesienia przez członka wpłat na udziały. Nie mogły one zatem odnieść zamierzonego skutku.

Nieusprawiedliwione okazały się także zarzuty wypełniające podstawę kasacyjną naruszenia przepisów postępowania.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, art. 385 i art. 386 k.p.c. nie mogą - w zasadzie - stanowić samodzielnej podstawy służącej do formułowania zarzutów naruszenia przepisów postępowania. Podniesienie w skardze kasacyjnej zarzuty obrazy tych przepisów mogłoby prowadzić do jej uwzględnienia jedynie wtedy, gdyby zostały jednocześnie przytoczone naruszenia innych przepisów postępowania lub prawa materialnego prowadzące do wniosku, że sąd drugiej instancji błędnie ocenił zasadność apelacji (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 15 lutego 2002 r., III CKN 567/00, nie publ. i z dnia 4 grudnia 2013 r., II CSK 155/13, nie publ. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2013 r., IV CSK 385/12, OSNC 2013, nr 10, poz. 119). Skoro apelacja pozwanego została prawidłowo oceniona jako bezzasadna, a apelacja powoda jako usprawiedliwiona, to naruszenie wskazanych przepisów nie wchodzi w rachubę. Taki wynik postępowania apelacyjnego upoważniał Sąd drugiej instancji do obciążenia pozwanego kosztami procesu za obie instancje. Wbrew zatem odmiennemu stanowisku skarżącego, Sąd ten nie naruszył art. 98 § 1 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.c. orzekł, jak w sentencji.